

Jurij Makar

Czerniowiecki Uniwersytet Narodowy im. Jurija Fed'kowycza, Ukraina

Współczesne stosunki ukraińsko-polskie w kontekście procesów integracji europejskiej

Wprowadzenie

Nieogłoszona wojna Federacji Rosyjskiej przeciwko Ukrainie, trwająca już praktycznie lata, uznawana przez Federację Rosyjską za wojnę domową, wymaga szczegółowych badań. Analizy wymaga również określenie miejsca Ukrainy we wspólnocie europejskiej i światowej. Wydarzenia zwane Majdanem (listopad 2013 r. – luty 2014 r.) oraz rosyjska agresja całkowicie zmieniły postrzeganie dumy narodowej w świadomości przeciętnego Ukraińca. W ciągu stuleci Ukraińcom na ziemiach podległych Rosji wpajano, iż nie istnieje odrębny naród ukraiński. Ukraińcy mieli być jakoby częścią wielkiego narodu rosyjskiego. Za czasów ZSRR odwrotnie – uznano odrębność narodową Ukraińców, ale była ona nierozzerwalnie związana z „wielkim” narodem rosyjskim. W dzisiejszej Federacji Rosyjskiej ponownie odradza się mit jedyne go narodu rosyjskiego.

Powyzsza koncepcja nie ma nic wspólnego z rzeczywistością. Nie budzi wątpliwości ani odrębność narodowa, ani europejska tożsamość Ukraińców¹. Pojawia się jednak, widoczny od rozpadu ZSRR, problem całkowitej rozbieżności pomiędzy ukraińskimi dążeniami do integracji z Europą a próbami utrzymania Ukrainy w rosyjskiej strefie wpływów. W zaistniałej sytuacji ważną rolę w powrocie Ukrainy do Europy odgrywa stanowisko Polski – niezależnie od traumatycznych przeżyć w relacjach obojga narodów w przeszłości.

¹ Zobacz np.: *Ukraine: A bibliographic guide to English-language publications*, ed. B. Wynar, Englewood 1990; *Encyclopedia of Ukraine*, Vol. 5, Toronto 1993, s. 344; В. Сергійчук, *Українське історичне товарство в дослідженні формування й розвитку українського етносу*, [w:] *На службі Клію*, red. М. Брайтчевський і ін., Київ–Нью-Йорк–Торонто–Париж–Львів 2000, s. 516–523; Ю. Макар, *Що заважає українцям збудувати самодостатню державу? Роздуми науковця*, „Зовнішні Справи” 2015, nr 7, s. 10–14 (część pierwsza); Ю. Макар, *Що заважає українцям збудувати самодостатню державу? Роздуми науковця*, „Зовнішні Справи” 2015, nr 8, s. 10–13 (część druga).

Kształtowanie polityki zagranicznej Ukrainy

Z chwilą proklamowania niepodległości Ukrainy (przypomnijmy, że pierwszym państwem, które uznało tę niepodległość, była Polska) przed Kijowem powstał niełatwy, ale niezwykle ważny problem – wytyczenia priorytetów w polityce zagranicznej. Jak pokazało życie, rozstrzygnięcie tej kwestii okazało się niezwykle trudne. Niemniej jednak Ukraina musi odnaleźć swoje miejsce w Europie i na świecie. Leży to przede wszystkim w jej własnym interesie. Jednocześnie należy stale liczyć się z tym, jak postawę Ukrainy i jej zachowanie na arenie międzynarodowej oceniają jej bliscy i niezupełnie bliscy sąsiedzi².

Jednak, jak się wydaje, czynnikiem decydującym w kształtowaniu polityki zagranicznej Ukrainy jest zwartość społeczeństwa, poziom rozumienia jego potrzeb i kierunków własnego rozwoju, świadomość narodowa każdego obywatela. Z tego punktu widzenia prawdziwym nieszczęściem dla społeczeństwa ukraińskiego w ciągu stuleci był brak własnej państwowości, podleganie ziem ukraińskich rządóm innych mocarstw. Wywarło to głęboki negatywny wpływ na Ukraińców, spowodowało umniejszenie „własnej wartości”, utratę wiary w możliwość zbudowania samowystarczalnego państwa ukraińskiego. Stąd właśnie negatywne zjawiska, które dostrzegamy po uzyskaniu niepodległości przez Ukrainę³. Zbadanie fenomenu ukraińskiego charakteru narodowego to oddzielny obszerny temat.

Rozpad bloku wschodniego, jak również Związku Radzieckiego, spowodowały powstanie nowego, światowego systemu stosunków międzynarodowych. Powstałe państwo ukraińskie musiało od samego początku zadbać o fundament własnego kursu polityki zagranicznej. Najważniejsze zasady i kierunki polityki zagranicznej niepodległej Ukrainy zostały wytyczone w Uchwale Rady Najwyższej z dnia 2 lipca 1993 r. „O głównych kierunkach polityki zagranicznej Ukrainy”⁴. Ogólnie rzecz biorąc, powyższe kierunki są aktualne również współcześnie, po ponad ćwierćwieczu ukraińskiej niepodległości. Postulatem przewodnim w prowadzeniu polityki zagranicznej nadal pozostaje pełne, wszechstronne i efektywne zapewnienie interesów narodowych Ukrainy.

Głównymi grupami interesów narodowych Ukrainy są:

- interesy strategiczne i geopolityczne, związane z zapewnieniem bezpieczeństwa narodowego Ukrainy oraz ochroną interesów politycznych państwa,
- interesy gospodarcze, związane z integracją gospodarki Ukrainy z gospodarką światową,

² Ю. Макар, *Євроінтеграційні орієнтири України*, Науковий вісник Чернівецького університету, вип. 702–703, Чернівці 2014, s. 104–110; J. Makar, *Polska a kwestia powrotu Ukrainy do Europy*, [w:] *Polska Niemcy wobec przemian na Ukrainie*, red. Wojciech Furman, Rzeszów 2015, s. 45–53; J. Makar, W. Makar, *Pochodzenie i charakter dzisiejszej niestabilności na Ukrainie*, „Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne”, Lublin 2015, s. 151–160.

³ *Ibidem*.

⁴ *Конституція і конституційні акти України. Історія і сучасність*, Київ 2001, s. 194–195.

- interesy regionalne, subregionalne oraz lokalne, związane z zapewnieniem rozwoju wewnętrznego Ukrainy⁵.

Wymieniona wyżej Uchwała Rady Najwyższej Ukrainy przewidywała, że realizacja polityki zagranicznej państwa winna bazować na następujących zasadach:

- otwartej polityki zagranicznej i współpracy z każdym partnerem zainteresowanym czynić to na zasadach równości, czyli bez zależności od poszczególnych państw lub grup państw,
- ustalenia swoich dwustronnych lub wielostronnych stosunków z poszczególnymi państwami albo organizacjami międzynarodowymi na zasadach dobrowolności, wzajemnego szacunku, równoprawności, wzajemnej korzyści oraz nieingerowania w sprawy wewnętrzne,
- odrzucenie wojny jako narzędzia polityki narodowej, niestosowanie siły lub groźby rozwiązania siłą jakichkolwiek sporów międzynarodowych, rozwiązanie ich wyłącznie sposobami pokojowymi,
- brak pretensji terytorialnych do państw sąsiednich, jak również nieuznanie pretensji terytorialnych wobec siebie,
- bezwarunkowe przestrzeganie standardów praw jednostki, zapewnienie praw mniejszości narodowych na terenie własnym, jak również stosowanie należytych środków i gwarancji przynależności narodowościowej Ukraińców mieszkających poza granicami państwa zgodnie z normami prawa międzynarodowego,
- przestrzeganie zasady niepodzielności pokoju i bezpieczeństwa międzynarodowego, pierwszeństwo uznanych przez ogół norm prawa międzynarodowego przed normami prawa wewnętrznego oraz uczciwe wykonanie wszystkich zobowiązań międzynarodowych,
- opieranie się w polityce zagranicznej na fundamencie wartości ludzkich oraz odrzucenie podwójnych standardów w stosunkach międzynarodowych,
- nierozmieszczanie sił zbrojnych innych państw na terytorium Ukrainy, jak również wojska ukraińskiego na terenach innych państw bez ich wyraźnej zgody, poza przypadkami stosowania sankcji międzynarodowych zgodnie ze Statutem ONZ,
- stosowanie sankcji niezwiązanych z przymusem bezpośrednim w ramach prawa międzynarodowego wyłącznie w przypadkach konfliktów międzynarodowych, które mogłyby wyrządzić szkodę Ukrainie,
- zastosowanie ukraińskich sił zbrojnych w przypadku agresji lub innych prób – przy pomocy wojska – podważających niepodzielność terytorialną Ukrainy i nienaruszalność jej granic państwowych⁶.

Ukraina pragnie, na podstawie wyżej wymienionych zasad, prowadzić aktywną i zrównoważoną politykę zagraniczną, której głównymi kierunkami są:

- rozwój dwustronnych stosunków międzypaństwowych,

⁵ *Ibidem.*

⁶ *Ibidem.*

- poszerzenie udziału w europejskiej współpracy regionalnej, przede wszystkim z państwami ościennymi, w tym z państwami WNP,
- aktywna działalność w ONZ oraz innych organizacjach międzynarodowych,
- podtrzymywanie kontaktów z diasporą ukraińską⁷.

Innymi, nie mniej ważnymi krokami na drodze wzmocnienia prawnomiędzynarodowego statusu Ukrainy, jej przyłączenia się do wspólnoty światowej jako suwerennego podmiotu stosunków międzynarodowych było uchwalenie odpowiednich dokumentów przez Radę Najwyższą. Z powyższej listy dokumentów warto wymienić m.in.: O sukcesji prawnej Ukrainy (12 września 1991), Do parlamentów i narodów świata (5 grudnia 1991), O umowach międzynarodowych na terytorium Ukrainy (10 grudnia 1991), O przyłączeniu Ukrainy do Umowy o nierozpowszechnianiu broni jądrowej z dnia 1 lipca 1968 r. (16 listopada 1994) i in.⁸

Wkraczając na arenę międzynarodową, Ukraina stawiała przed sobą ambitne zadania: członkostwo w Radzie Europy, udział w Radzie Wspólnoty Północnoatlantyckiej, działalność w ramach OBWE oraz innych ważnych europejskich i pozaeuropejskich organizacjach międzynarodowych⁹.

Uwarunkowania prawne i polityczne stosunków ukraińsko-polskich

Mówiąc o wytyczaniu przez Ukrainę własnej drogi rozwoju wewnętrznego, a także polityki zagranicznej, należy pamiętać o zastosowaniu odpowiedniego modelu, wykorzystując doświadczenia pobliskich państw sąsiednich o podobnych uwarunkowaniach i zbliżonych dążeniach rozwojowych. Niewątpliwie taki model Ukraina może stworzyć, korzystając z doświadczeń Polski. Tym bardziej że Polska z własnej inicjatywy u zarania ukraińskiej państwowości podjęła się roli „adwokata” Kijowa w stosunkach z Zachodem. Po uznaniu przez Polskę niepodległej Ukrainy zapoczątkowano intensywny dwustronny dialog polityczny w postaci bilateralnych umów i porozumień, utworzono wiele instytucji dialogu politycznego, gospodarczego, regionalnego i społecznego. Po ogłoszeniu przez Radę Najwyższą USRR Deklaracji o suwerenności państwowej Ukrainy 16 lipca 1990 r. Sejm RP od razu uznał prawo narodu ukraińskiego do samostanowienia, a po uchwaleniu Aktu niepodległości Ukrainy 24 sierpnia 1991 r. Sejm powitał „spełnienie dążeń narodu ukraińskiego do wyrażenia prawa Ukrainy na wolny wybór polityki wewnętrznej i zagranicznej”¹⁰. Po referendum 1 grudnia 1991 r. parlament polski wyraził przekonanie, iż data ta „otwiera nową epokę w dziejach stosunków polsko-ukraińskich” oraz stwierdził, że „pojawienie się niepodległego państwa ukraińskiego jest ważnym zjawiskiem nie tylko dla Ukrainy, lecz również dla Europy i całego świata”¹¹.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Ю. Макар, В. Макар, *Сучасні виклики перед Україною: допомога з боку Польщі у їх подоланні*, „Науковий вісник Чернівецького університету” 2014, nr 1, s. 115.

⁹ J. Makar, *Poparcie przez Polskę dążeń eurointegracyjnych Ukrainy*, „Україна – Європа – Світ” 2011, nr 5, cz. 2, s. 108.

¹⁰ „Monitor Polski” 1991, nr 29, poz. 205.

¹¹ *Ibidem*, nr 45, poz. 316.

Wśród wielu podpisanych pomiędzy obydwooma państwami aktów należy przede wszystkim wymienić Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, podpisany w Warszawie 18 maja 1992 r. Przewidywał on:

- nienaruszalność granicy międzypaństwowej i brak wzajemnych pretensji terytorialnych,
- kształtowanie wzajemnych stosunków w duchu przyjaźni, współpracy, szacunku, wyrozumiałości, zaufania oraz dobrosąsiedzkich stosunków zgodnie z prawem międzynarodowym, statutem ONZ, aktem końcowym KBWE, jak również innymi konwencjami międzynarodowymi,
- zobowiązania obu stron w zakresie korzystnej, wzajemnej współpracy w sferze handlu, transportu oraz ekologii,
- przyznanie mniejszościom narodowym – ukraińskiej w Polsce, polskiej na Ukrainie – prawa do zachowania, wyrażania i rozwoju swojej tożsamości z jednoczesnym zobowiązaniem do lojalności wobec państwa, w którym mieszkają,
- współpracę w dziedzinie kultury, edukacji, nauki, ochrony zdrowia, jak również między ośrodkami władzy,
- nawiązanie stosunków konsularnych i prawnych¹².

Dalszemu rozwojowi ukraińsko-polskiego dialogu sprzyjało podpisanie w latach następnych wielu oficjalnych dokumentów międzypaństwowych. Należy również zaznaczyć, że na podstawie podpisanych umów obydwo państwom udało się osiągnąć intensywny dialog polityczny, sformułować dobrosąsiedzkie zasady i – co ważne – uruchomić wiele instytucji dla rozwoju tego dialogu w dziedzinach polityki, gospodarki na poziomie regionalnym i wewnątrz społeczeństwa. Takimi instytucjami są:

- Komitet Konsultacyjny Prezydentów Ukrainy i Polski, którego inauguracja odbyła się 24 maja 1993 r. w Kijowie przy udziale prezydentów Leonida Krawczuka i Lecha Wałęsy. Posiedzenia Komitetu odbywają się cztery razy do roku. Należy podkreślić, że forum to działa do czasów współczesnych;
- Ukraińsko-Polska Międzyrządowa Rada Koordynacyjna ds. Współpracy Międzyregionalnej – została powołana na mocy porozumienia z dnia 23 maja 1993 r. Na jego mocy zachodnie obwody ukraińskie i wschodnie województwa polskie nawiązały współpracę i utworzyły m.in. euroregiony „Bug” i „Karpaty”;
- Polsko-Ukraińska Stała Konferencja ds. Integracji Europejskiej – funkcjonuje od września 1998 r. Jej celem jest wymiana doświadczeń integracyjnych. Pierwotnie chodziło o przekazanie ukraińskim partnerom informacji, w tym pakietu ustaw, uchwalonych przez Polskę w procesie uzyskania członkostwa w UE. Obecnie Polska dzieli się z Ukrainą doświadczeniem wieloletniego funkcjonowania w strukturach UE, w tym osiągnięciami i wciąż powstającymi problemami oraz wyzwaniem;

¹² Dziennik Ustaw RP, 1993, nr 15, poz. 573.

- Polsko-Ukraińska Komisja Mieszana ds. Współpracy Zagranicznej i Handlu, działa pod przewodnictwem premierów obu państw. Rozpatruje ona kwestie współpracy gospodarczej w sektorach: paliwowo-energetycznym, przemysłowym, inwestycyjnym, rolnictwa oraz transportu;
- Ukraińsko-Polska Grupa Parlamentarna oraz odpowiednio Polsko-Ukraińska Grupa Parlamentarna¹³.

Wymienione struktury powstały w latach dziewięćdziesiątych XX wieku lub na początku następczej dekady. Na bazie ich doświadczenia powstawały nowe instytucje, działające dzisiaj bardzo owocnie, m.in. Polsko-Ukraińska Międzyrządowa Komisja Współpracy Gospodarczej, której kompetencje obejmują energetykę, transport, sektor bankowy, turystykę, rolnictwo i inne¹⁴.

Wspieranie przez Polskę integracji europejskiej Ukrainy

Można mnożyć przykłady wzajemnie korzystnej współpracy ukraińsko-polskiej lub reprezentowania przez Polskę interesów Ukrainy na Zachodzie. Można również debatować nad współpracą Ukrainy z mocarstwami, z państwami sąsiednimi oraz nad działalnością w organizacjach międzynarodowych itp. Każdy jednak aspekt polityki zagranicznej zależy w dużej mierze od czynnika wewnętrznego. Dla powszechnego uznania Ukrainy na arenie międzynarodowej, dla odbierania jej jako przewidywalnego partnera nieodzowna jest konsolidacja społeczeństwa ukraińskiego wokół interesów narodowych, których obrona powinna być obowiązkiem całej klasy politycznej niezależnie od barw partyjnych. Jeżeli odniesiemy się tylko do sprawy przystąpienia Ukrainy do Sojuszu Północnoatlantyckiego, o czym dyskutuje się od lat, należy podzielić zdanie wypowiedziane przez Olafa Osicę, że „Ukraina od kilku lat nie potrafi uczynić z członkostwa w NATO rzeczywistego, a nie jedynie deklarowanego priorytetu”¹⁵. Z kolei po wyborach prezydenckich 2010 r. Wiktor Janukowycz, jako nowa głowa państwa, wycofał się z deklaracji wejścia Ukrainy do Sojuszu Północnoatlantyckiego¹⁶.

Wydarzenia z okresu prezydentury W. Janukowycza nie zachęcały do optymizmu. Perspektywa ostatecznego przyjęcia Ukrainy do struktur europejskich, mimo mocnego wsparcia ze strony Polski, jak również innych państw Europy Środkowo-Wschodniej, nie przybliżała się wskutek niezdecydowanej polityki zagranicznej i nieskutecznej polityki wewnętrznej. Ale jak pisał francuski dziennikarz polskiego pochodzenia Piotr Moszyński: „Ukraińcy mieli o wiele trudniejszy start niż Polacy. W dodatku ciągle mają na głowie Rosję. Jeśli jednak ukraińska klasa polityczna szybko wyjdzie z kłopotliwego okresu dojrzewania, powinno być dobrze”¹⁷.

¹³ J. Makar, W. Makar, *Współczesne wyzwania dla Ukrainy a Polska*, „Ante Portas. Studia nad bezpieczeństwem” 2015, nr 2, s. 92–93.

¹⁴ J. Makar, *Poparcie...*, s. 109.

¹⁵ J. Makar, W. Makar, *op. cit.*, s. 93.

¹⁶ J. Makar, *Poparcie...*, s. 110.

¹⁷ J. Makar, W. Makar, *op. cit.*, s. 94.

Jeżeli dzisiaj mówimy o udziale Ukrainy, Niemiec i Polski w procesie budowania Partnerstwa Wschodniego, ostatecznie przyjętego na Szczycie UE w Pradze w maju 2009 r. z udziałem prezydentów sześciu państw byłego ZSRR: Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Mołdawi oraz Ukrainy, to należy wskazać na to, że PW jest swoistym przedłużeniem Europejskiej Polityki Sąsiedztwa, zapoczątkowanej jeszcze w roku 2004.

Analiza polityki państw członkowskich UE, stosownie PW, pozwala na wniosek, że widzą one konieczność większego zaangażowania się Unii w sprawy Europy Wschodniej oraz Kaukazu Południowego. Popierają idee tworzenia „strefy wolnego handlu i umów stowarzyszeniowych” pomiędzy członkami UE a wyżej wymienionymi państwami partnerskimi.

Inicjatywa PW wywołała liczne dyskusje na płaszczyźnie UE–Rosja, przede wszystkim w kontekście Europy Wschodniej oraz Kaukazu Południowego, które to obszary Rosja uważa za strefę swoich interesów narodowych. Jedne państwa członkowskie UE uważają, iż polityka PW nie powinna prowadzić do konfrontacji pomiędzy Unią a Rosją, inne zaś stoją na stanowisku, że PW nie należy rozpatrywać przez pryzmat interesów rosyjskich. Niemniej jednak wszystkie państwa UE wypowiedziały się za równomiernym rozwojem „wschodniego wymiaru” Europejskiej Polityki Sąsiedztwa¹⁸.

Wydaje się, że w ciągu ostatnich lat, a szczególnie po wyborach prezydenckich 2010 r. na Ukrainie, pod wpływem „starych członków” UE, m.in. Niemiec, Francji i in., stopniowo zmieniało się stanowisko Unii wobec Rosji.

Według politologa Ryszarda Zięby, w swojej wizji policentrycznego porządku międzynarodowego: „Rosja chce być niezbędnym elementem równowagi globalnej; sytuuje siebie najbliżej Zachodu, lansując idee »ograniczonej dwubiegunowości« ze Stanami Zjednoczonymi oraz trójkąta Rosja–USA–Unia Europejska. Nie oceniając spójności tych idei z ogólną koncepcją wielobiegunowości, należy zauważyć i docenić, że Rosja sytuuje się po stronie cywilizacji europejskiej i świata zachodniego. Oznacza to, że Rosja uważa, iż w ten sposób można będzie zachować wpływ cywilizacji europejskiej na ewoluujący porządek międzynarodowy”¹⁹. Walka polityczna pomiędzy Zachodem a Rosją o Ukrainę trwa od lat i ma ona tym większe znaczenie, że Ukraina z powodu swojego położenia pomiędzy Europą i Azją, kapitału ludzkiego i gospodarczego, jest potencjalnie ważnym elementem europejskiej i światowej wspólnoty.

Być może teza o myśleniu w kategoriach „kraju buforowego” jest stawiana na wyrost, ale zachowanie się przywódców politycznych samej Ukrainy jeszcze na początku 2014 r. dawało powody, by takową sformułować. Niestety, politykom ukraińskim brakowało w przeszłości myślenia w kategoriach państwowych, aby Ukraina w pełni skorzystała z położenia strategicznego pomiędzy Wschodem a Zachodem. Ukraina z własnej winy straciła w pewnym okresie szansę na jakościową zmianę, która pojawiła

¹⁸ J. Makar, *Dwudziestolecie relacji ukraińsko-polskich: osiągnięcia, problemy a perspektywy na przyszłość*, [w:] *Polska, Słowacja, Europa Środkowa XIX–XXI wieku: Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Ewie Orlof*, red. J. Pisuliński i in., Rzeszów 2011, s. 407–415.

¹⁹ J. Makar, W. Makar, *op. cit.*, s. 95.

się po „pomarańczowej rewolucji”. Szansą dla Ukrainy było wykorzystanie szerokich możliwości wewnętrznego rozwoju oraz uzyskanie należytego jej miejsca na arenie międzynarodowej, w tym w dziedzinie integracji europejskiej i euroatlantycznej. Zbiegły prezydent W. Janukowycz co prawda opowiadał się za integracją Ukrainy z UE, jednak był przeciwny jej członkostwu w NATO, optując jedynie na rzecz współpracy z Sojuszem. Ze swojej strony UE i NATO, ze względu na niezdecydowaną politykę Ukrainy w zakresie integracji, przestały uważać Kijów za przewidywalnego partnera.

Jak w takiej sytuacji miałyby się zachowywać wobec Ukrainy Polska? Oczywiście nie odmawiała ona poparcia dla Ukrainy na arenie międzynarodowej, jednak najpierw musiała się liczyć ze swoim własnym interesem narodowym i lojalną postawą wobec UE. Dlatego można było dostrzec pewne ochłodzenie w relacjach z Ukrainą, jakkolwiek Polska nie wyrzekła się działań na rzecz wschodniego sąsiada, jak również dalszego pogłębienia wzajemnych stosunków.

Agresja Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy

Na tle obecnych wydarzeń na Ukrainie i ich znaczenia dla zmieniającego się ładu międzynarodowego nadszedł czas na ocenę dotychczasowego stanowiska UE, NATO i USA wobec Ukrainy oraz jej relacji z Federacją Rosyjską, jak również zasad polityki zagranicznej Kremla.

Rządy W. Janukowycza doprowadziły do kolejnego wybuchu niezadowolenia społecznego na Ukrainie. Tym razem pod szyldem „rewolucji godności”. Rezygnacja przez W. Janukowycza z podpisania na szczycie w Wilnie w listopadzie 2013 r. Umowy stowarzyszeniowej z UE była sprawdzianem nastrojów ukraińskiego społeczeństwa. Prezydent W. Janukowycz wspólnie z premierem M. Azarowem prowadzili, jak się okazało, podwójną grę. Pierwszy oszukiwał Zachód, a drugi przygotowywał grunt dla członkostwa Ukrainy w Unii Celnej. Zaniechanie podpisania umowy stowarzyszeniowej wywołało niepokoje społeczne, które doprowadziły do obalenia władzy działającej wbrew interesom narodowym. Ówczesni przywódcy ukraińscy zbiegli do Rosji²⁰.

Wyłonione na fali zrywu społecznego nowe władze podjęły próbę: po pierwsze, uniezależnienia Ukrainy od FR, na ile pozwalały uwarunkowania wewnętrzne i zewnętrzne; po drugie, poszukiwania należytego miejsca dla państwa we wspólnocie europejskiej i światowej. Nowy prezydent Petro Poroszenko, wybrany w maju 2014 r. w pierwszej turze, podpisał 27 czerwca 2014 r. w Brukseli Umowę Stowarzyszeniową, którą Rada Najwyższa ratyfikowała 16 września 2014 r.²¹

Aneksja Krymu przez FR i *de facto* agresja Rosji na wschodzie Ukrainy wysunęły przed Ukrainą, jak zresztą przed Europą i resztą świata, nowe wyzwania. Rosja bezprecedensowo złamała prawo międzynarodowe, faktycznie ignorując gwarancje inte-

²⁰ Ю. Щербак, *Територія демократії почала скорочуватись*, „Зовнішні Справи” 2014, nr 7, s. 6–11.

²¹ J. Wilczak, *Dwie strony medalu*, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1592747,1,umowa-stowarzyszeniowa-ue-ukraina-ratyfikowana-co-ona-oznacza.read>, inf. z 1 III 2016.

gralności terytorialnej Ukrainy, udzielone jej w 1994 r. w Budapeszcie. Pomimo formalnej niepodległości Ukrainy, w praktyce trudno mówić o pełnej niezależności od Rosji w wymiarze politycznym i gospodarczym. Moskwa postrzega Ukrainę jako strefę swoich interesów narodowych i zazdrośnie broni do niej dostępu. Stąd przystąpienie Ukrainy do jakiegokolwiek struktury międzynarodowej pozostającej poza wpływami Rosji wywołuje kolejne fale niezadowolenia na Kremlu²².

Wydarzenia na Ukrainie wymagają od nowych władz zajęcia właściwego stanowiska. Jednak na przeszkodzie stoją: brak konsolidacji obywatelskiej społeczności, ruina życia politycznego oraz gospodarki narodowej, ingerencja Rosji w sprawy wewnętrzne i zewnętrzne Ukrainy, niewystarczające (w rozumieniu ukraińskim) poparcie ze strony Zachodu.

W tej sytuacji ważną kwestią jest zachowanie najbliższych sąsiadów Ukrainy, w tym przede wszystkim Polski. Od lat Warszawa bezwarunkowo popiera dążenia integracji europejskiej Ukrainy. Oczywiście, nie czyni tego wbrew własnemu interesowi narodowemu. Aktualna sytuacja międzynarodowa zaniepokoiła cały cywilizowany świat. Przede wszystkim państwa ościenne Ukrainy, w tym Polska, obawiają się, że agresywna polityka Rosji wobec Ukrainy może również dotyczyć wschodnich obszarów NATO, m.in. Polski i państw bałtyckich²³.

Wizerunek Polski jako swoistego „rzecznika interesów” Ukrainy czy, jak powszechnie mówiono, jej „adwokata” w Europie, nabrał nowego znaczenia po rosyjskiej agresji. Efektem tego było polskie poparcie działań na rzecz przeciwdziałania zagrożeniom rosyjskiej inwazji oraz wspierania integracji europejskiej Ukrainy ze strony władzy i społeczeństwa polskiego. Dowodem powyższego jest m.in. oświadczenie polskich intelektualistów, podpisane przez Zbigniewa Bujaka, Zofię Romaszewską, Czesława Bieleckiego, Bogdana Lisa, o. Macieja Ziębę, Władysława Frasnyniuka, Jana Malickiego i in.²⁴ Nieco wcześniej 20 polskich intelektualistów zwróciło się do obywateli i rządów państw europejskich z apelem o powstrzymanie rosyjskiej agresji wobec Ukrainy. Apel podpisali m.in. były więzień obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu i były minister spraw zagranicznych Polski Władysław Bartoszewski, reżyser filmowy Andrzej Wajda, pisarki Dorota Masłowska, Olga Tokarczuk i in. Autorzy apelu przypomnieli przywódcom politycznym, iż gwałtowny wzrost napięcia w stosunkach międzynarodowych przypomina sytuację z 1939 r., ostrzegając przed niepożądanymi następstwami jej powtórzenia²⁵. Innym ważnym wskaźnikiem poparcia prozachodniego kursu Ukrainy

²² В. Огризко, *Сила права чи право сили?*, „Зовнішні Справи” 2014, nr 3, s. 14–17.

²³ P. Kowal, *Taktyki i strategie państw członkowskich i instytucji unijnych wobec konfliktu na Ukrainie w latach 2011–2014. Uwarunkowania oraz postulaty badawcze, Polska i Niemcy wobec przemian na Ukrainie*, red. W. Furman, Rzeszów 2015, s. 54–69; *Putin przeżył muskuły i straszy sąsiadów wizją najazdu*, http://wyborcza.pl/1,76842,16667515,Putin_prezy_muskuly_i_straszy_sasiadow_wizja_najazdu.html, inf. z 1 III 2016.

²⁴ *Польские интеллектуалы: Для помощи Украине необходимы не слова, а действия*, <http://www.charter97.org/ru/news/2014/10/6/119301>, inf. z 1 III 2016.

²⁵ „Nasze Słowo” 7 IX 2014.

są dane sondażowe mówiące, iż 63% Polaków popiera członkostwo Ukrainy w NATO (średnio w UE – 46%). Podobne wskaźniki osiąga kwestia wejścia Ukrainy do Unii Europejskiej. W całej Unii pozytywnie na ten temat wypowiada się 52% respondentów, w Polsce – 69%. Jednocześnie Polacy opowiadają się za „zwiększeniem sankcji ekonomicznych” wobec Rosji (77%). Polska jest jedynym państwem, w którym większość obywateli (52%) opowiada się za przekazaniem armii ukraińskiej broni²⁶.

Sympatie społeczeństwa polskiego są tożsame z polityką władz państwowych, akceptujących zmiany polityczne na Ukrainie z okresu „rewolucji godności”. Powyższe przekłada się na częste wizyty w Kijowie znanych polskich polityków i doradców, m.in. byłych prezydentów Lecha Wałęsy i Aleksandra Kwaśniewskiego, reprezentujących również UE. We wrześniu 2014 r. Prezydent RP Bronisław Komorowski na sesji Zgromadzenia Ogólnego ONZ zaapelował o reformę systemu głosowań, tak aby Rosja nie mogła wetować w Radzie Bezpieczeństwa działań m.in. w sprawie Ukrainy²⁷. Poparcie dla wschodniego sąsiada wyraziła również Premier RP Ewa Kopacz, która podczas wizyty w Berlinie i spotkania z Kanclerz FRN Angelą Merkel poruszyła problem Ukrainy. Polska i Niemcy zapowiedziały pomoc Ukrainie²⁸. Krótki czas sprawowania władzy przez nowy polski rząd nie pozwala jeszcze na rzetelną analizę jego polityki wobec Ukrainy.

Podsumowanie

W najbliższej przyszłości rozstrzygną się istotne kwestie rzeczywistej suwerenności i niepodległości Ukrainy. Decydujące znaczenie będą miały dwa czynniki – wewnętrzny oraz zewnętrzny. Pierwszy jest czynnikiem dominującym. Wydarzenia związane z „pomarańczową rewolucją”, „rewolucją godności” w późniejszym okresie pokażą pozytywne efekty procesu kształtowania narodu ukraińskiego i społeczeństwa obywatelskiego. Jednak należy wziąć pod uwagę możliwość wystąpienia na Ukrainie głębokiego kryzysu politycznego i społeczno-ekonomicznego. Na barkach nowej władzy spoczywa obowiązek rozwiązania powstających latami problemów we wszystkich dziedzinach życia społecznego. Skuteczność radzenia sobie ze złożonymi problemami naprawy państwa ukraińskiego w istotny sposób będzie wpływało również na stosunek Zachodu do Ukrainy. Czynniki zewnętrzny może jedynie sprzyjać lub utrudniać w pewnym zakresie realizację narodowych dążeń Ukrainy. Jednak zagranica nie może wykonać pracy za Ukraińców, którą powinni zrobić sami.

Reasumując, należy stwierdzić, iż stosunki Ukrainy i Polski na szczeblu między państwowym rozwijają się dynamicznie. Polska jako członek UE popiera dążenia Ukrainy do integracji europejskiej, podtrzymuje konieczność ostatecznej ratyfikacji Umowy stowarzyszeniowej oraz Umowy o strefie wolnego handlu.

²⁶ „Nasze Słowo” 28 IX 2014.

²⁷ NYT: Komorowski zaapeluje w ONZ o zmianę zasad głosowań, aby Rosja nie mogła blokować działań organizacji w naszym regionie, http://wyborcza.pl/1,76842,16668122,NYT_Komorowski_zaapeluje_w_ONZ_o_zmiane_zasad_glosowan_.html?disableRedirects=true, inf. z 1 III 2016.

²⁸ Премьер-министр Польши высказалась за вступление Украины в ЭС, www.dw.com/ru/премьер-министр-польши-высказалась-за-вступление-украины-в-ес/a-17985159, inf. z 1 III 2016.

Streszczenie: W uwagach wstępnych autor pokrótce naszkicował tło obecnych stosunków ukraińsko-polskich. Następnie skupił uwagę na prawno-politycznych zasadach formowania polityki zagranicznej Ukrainy od czasu zdobycia przez nią niepodległości, analizując przede wszystkim uchwałę Rady Najwyższej Ukrainy o głównych kierunkach polityki zagranicznej Ukrainy. Ponadto przestudiował prawno-polityczne podłoże ukraińsko-polskich stosunków międzypaństwowych, wskazując na doniosłą rolę Traktatu między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy. Naświetlił również działalność ukraińsko-polskich instytucji międzypaństwowych, powołanych dla pełnienia powstałych zadań. W artykule podkreślono poparcie przez Polskę dążeń eurointegracyjnych Ukrainy. Kluczowym momentem z tego punktu widzenia jest kwestia podpisania umowy stowarzyszeniowej UE z Ukrainą. W ostatniej części artykułu autor wskazał, iż agresja Rosji skierowana przeciwko Ukrainie spowodowała rewizję umów międzynarodowych i była początkiem gruntownych zmian w świadomości Ukraińców.

Słowa kluczowe: Ukraina, Rosja, Polska, wojna hybrydowa

Contemporary Ukrainian-Polish relations in the context of European integration processes

Abstract: In the introductory remarks the author drafted a background of present-day social and constitutional shifts in Ukraine. Then he focused his attention on legal and political principles of formulation of Ukraine's foreign policy since gaining independence, analysing, first and foremost, the resolution enacted by the Verkhovna Rada of Ukraine entitled "On the main directions of Ukraine's foreign policy". He also studied legal and political ground of Ukrainian-Polish bilateral relations, pointing to a weighty role of the Treaty on Good Neighbourhood, Friendly Relations and Cooperation between the Republic of Poland and Ukraine. As well, he elucidated the activity of the Ukrainian-Polish bilateral institutions established for realization of the resultant tasks. The support of Ukraine's aspirations for deeper integration with Europe by Poland were accentuated in the article. An issue of the signing of the Ukraine-European Union Association Agreement is crucial from this viewpoint. In the last part of the paper the author indicate that Russia's aggression against Ukraine resulted in a revision of international accords and initiated a thorough changes in Ukrainians' identity.

Keywords: Ukraine, Russia, Poland, hybrid war

Современные польско-украинские отношения в контексте процессов европейской интеграции

Аннотация: Во вводных замечаниях автор кратко изложил контекст нынешних польско-украинских отношений. Затем он сосредоточил свое внимание на юридических и политических принципах формирования внешней политики Украины после обретения независимости, анализируя прежде всего закон Верховной Рады Украины «О главных направлениях внешней политики Украины». Кроме того, он изучил юридическую и политическую основу украинско-польских межгосударственных отношений, указывая на важную роль Договора между Республикой Поль-

ша и Украиной о добрососедстве, дружественных отношениях и сотрудничестве. Автор также обратил внимание на деятельность украинско-польских межгосударственных учреждений, созданных для решения возникших задач. В статье подчеркнута поддержка Польшей евроинтеграционных стремлений Украины. Ключевым моментом с этой точки зрения является вопрос подписания Соглашения об ассоциации ЕС с Украиной. В последней части статьи автор показывает, что агрессия России, направленная против Украины, привела к пересмотру международных договоров и была началом кардинальных перемен в сознании украинцев.

Ключевые слова: Украина, Россия, Польша, гибридная война

Bibliografia

Оpracowania i artykuły

Конституція і конституційні акти України. Історія і сучасність, Київ 2001.

Мakar Ю., Makar В., *Сучасні виклики перед Україною: допомога з боку Польщі у їх подоланні*, „Науковий вісник Чернівецького університету” 2016, nr 1.

Мakar Ю., *Євроінтеграційні орієнтири України*, „Науковий вісник Чернівецького університету”, вип. 702–703, Чернівці 2014.

Мakar Ю., *Що заважає українцям збудувати самодостатню державу? Роздуми науковця*, „Зовнішні Справи” 2015, nr 7.

Мakar Ю., *Що заважає українцям збудувати самодостатню державу? Роздуми науковця*, „Зовнішні Справи” 2015, nr 8.

Огризко В., *Сила права чи право сили?*, „Зовнішні Справи” 2014, nr 3.

Сергіійчук В., *Українське історичне товариство в дослідженні формування й розвитку українського етносу*, [w:] *На службі Клію*, red. М. Брайчевський і in., Київ–Нью-Йорк–Торонто–Париж–Львів 2000.

Щербак Ю., *Територія демократії почала скорочуватись*, „Зовнішні Справи” 2014, nr 7.

Encyclopedia of Ukraine, Vol. 5, Toronto 1993.

Kowal P., *Taktyki i strategie państw członkowskich i instytucji unijnych wobec konfliktu na Ukrainie w latach 2011–2014. Uwarunkowania oraz postulaty badawcze*, [w:] *Polska i Niemcy wobec przemian na Ukrainie*, red. W. Furman, Rzeszów 2015.

Makar J., *Dwudziestolecie relacji ukraińsko-polskich: osiągnięcia, problemy a perspektywy na przyszłość*, [w:] *Polska, Słowacja, Europa Środkowa XIX–XXI wieku. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Ewie Orlof*, red. J. Pisuliński і in., Rzeszów 2011.

Makar J., *Polska a kwestia powrotu Ukrainy do Europy*, [w:] *Polska i Niemcy wobec przemian na Ukrainie*, red. W. Furman, Rzeszów 2015.

Makar J., *Poparcie przez Polskę dążeń eurointegracyjnych Ukrainy*, „Україна–Європа–Світ” 2011, nr 5, cz. 2.

Makar J., Makar W., *Pochodzenie i charakter dzisiejszej niestabilności na Ukrainie*, „Wschód Europy. Studia humanistyczno-społeczne” 2015, nr 1 (2).

Makar J., Makar W., *Współczesne wyzwania dla Ukrainy a Polska*, „Ante Portas. Studia nad bezpieczeństwem” 2015, nr 2.

Ukraine: A bibliographic guide to English-language publications, ed. B. Wynar, Englewood 1990.

Wydawnictwa ciągłe

Dziennik Ustaw RP 1993, nr 15.

„Monitor Polski” 1991, nr 29 i 45.

„Nasze Słowo” 2014, 7 i 28 września.

Źródła internetowe

Польские интеллектуалы: Для помощи Украине необходимы не слова, а действия, <http://www.charter97.org/ru/news/2014/10/6/119301>, inf. z 1 III 2016.

Премьер-министр Польши высказалась за вступление Украины в ЕС, www.dw.com/ru/премьер-министр-польши-высказалась-за-вступление-украины-в-ес/a-17985159, inf. z 1 III 2016.

NYT: *Komorowski zaapeluje w ONZ o zmianę zasad głosowań, aby Rosja nie mogła blokować działań organizacji w naszym regionie*, http://wyborcza.pl/1,76842,16668122,nyt_komorowski_zaapeluje_w_ONZ_o_zmiane_zasad_glosowan_.html?disableRedirects=true, inf. z 1 III 2016.

Putin pręży muskuly i straszy sąsiadów wizją najazdu, http://wyborcza.pl/1,76842,16667515,putin_prezy_muskuly_i_straszy_sasiadow_wizja_najazdu.html, inf. z 1 III 2016.

Wilczak J., *Dwie strony medalu*, <http://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/1592747,1,umowa-stowarzyszeniowa-ue-ukraina-ratyfikowana-co-ona-oznacza.read>, inf. z 1 III 2016.